

RECENZIO DAFNA REGEV „SPECIÁLIS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓKKAL VÉGZETT MŰVÉSZETTERÁPIA” CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Bojtor Brigitta¹

Cite: Bojtor Brigitta (2025). Recenzió Dafna Regev „Speciális nevelési igényű tanulókkal végzett művészetterápia” című könyvéről. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat [Special Treatment Interdisciplinary Journal]*, 12(1), 141–145.
Idézés: DOI <https://doi.org/10.18458/KB.2026.1.141>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

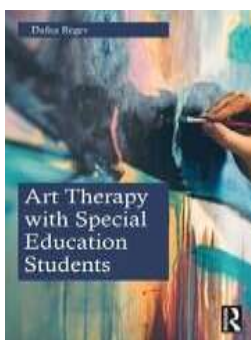
EP / EE: Ethics Permission / Etikai engedély: KB/2026/0011

Reviewers: *Public Reviewers / Nyilvános Lektorok:*

- Lektorok:**
1. Szabóné Dr. Balogh Ágota (PhD), Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)
 2. Mező Ferenc (PhD), Eszterházi Károly Katolikus Egyetem (Magyarország)

Anonymous reviewers / Anonim lektorok:

3. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)
4. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)

A recenzió alapjául szolgáló mű bibliográfiája:

Dafna Regev (2023). *Art therapy with Special Education Students*. Routledge.
DOI <https://doi.org/10.4324/9781003156918>

Kulcsszavak: sajátos nevelési igényű tanulók, művészetterápia, alternatív terápia

Diszciplína: neveléstudomány

Bibliography of the subject of this recension:

Dafna Regev (2023). *Art therapy with Special Education Students*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003156918>

Keywords: special educational students, art therapy, alternative therapy

Discipline: educational science

¹ Bojtor Brigitta, Hajdú-Bihar Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat, Debreceni Tagintézménye (Magyarország)
. E-mail: bojtorbrigitta@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4290-1557>

Milyen hatással lehet a művészetterápia a sajátos nevelési igényű (rövidítve: SNI) gyermekekre? A recenziónban bemutatásra kerülő, Dafna Regev által írt *Speciális nevelési igényű tanulókkal végzett művészetterápia* című könyv széleskörűen megalapozott tudományos igényű választ ad erre. A könyv azért íródott, hogy megértsük, hogyan dolgoznak a művészetterapeuták a különféle sajátos nevelési igényű tanulókkal. „A művészetterápia egy olyan pszichoterápiás forma, amely a művészeti eszközöket használja elsődleges kommunikációs eszközként. A művészetterapeuták általános célja, hogy a kliens biztonságos és támogató környezetben, művészeti eszközök segítségével személyes változást érjenek el” (Case, Dalley & Reddick, 2022, 14.)

Vélhetően már a könyv borítóján szereplő ecsetet tartó kéz is magát a művészet folyamat jellegére utal, nem pedig a kész terméket. Ez a folyamat a művészetterápia alapeszméjét közvetíti, mely nem a tökéletességet, hanem az önkifejezést hangsúlyozza. A könyvből megjelenő élénk, áramló színek energiát, érzelmet és lehetőségeket sugallnak. Jelzik, hogy a művészetterápia dinamikus és kifejező. A borítón nincs utalás a sajátos nevelési igényre, azonban az absztrakt festmény nyitottságot, többértelműséget sejtet, amely arra utalhat, hogy a művészetterápia révén feltárhatók a sajátos nevelési igényű gyermekek rejtett képességei is. A tiszta, olvasható tipográfia kontrasztot képez a háttérben lévő színes festménnyel.

Az író, Dafna Regev művészetterapeuta és kutató, tanszékvezető egyetemi tanár, a művészetterápia program vezetője és az Emili Sagol Kreatív Művészetterápiás Kutatóközpont tagja az izraeli Haifai Egyetemen. Évek óta érdeklődik a művészetterápia és az oktatási rendszer közötti összefüggés iránt. Az elmúlt néhány évben arra fókuszált munkatársaival, hogy feltárják az oktatási rendszerben dolgozó művészetterapeuták véleményét és az őket érintő kérdéseket. Száz publikációja és négy könyve született ebben a témakörben, mind gyermekek, mind felnőttek számára például a

művészetterápiák oktatásba való integrálásáról. Könyvei a Routledge kiadónál jelentek meg.

Közép-Európa szerte kevés olyan publikáció, illetve könyv készült, mely hasonló témát dolgoz fel. Mariana Lavric és Camelia Soponaru “Art Therapy and Social Emotional Development in Students with Special Educational Needs: Effects on Anxiety, Empathy, and Prosocial Behaviour” című 2023 évben írt könyve hasonlít Dafna Regev könyvéhez, azonban Lavric és Soponaru inkább a szorongás csökkentésére, az empátia fejlesztésére és a proszociális viselkedés előmozdítására helyezi a hangsúlyt, míg Regev más megközelítésbe állítja a művészetterápiát.

Tartalom és felépítés

A könyvben nyolc fejezeten keresztül a művészetterápiával kapcsolatos gyakorlati megközelítések, technikák, modellek és módszertanok olvashatók, melyek kifejezetten az SNI gyermekekre - az autizmus spektrum zavarral, figyelemhiányos hiperaktivitás zavarral (ADHD), tanulási nehézségekkel, viselkedési zavarokkal küzdő, valamint látás- és hallássérült gyermekekre fókuszálnak. Minden fejezet egy adott csoportot mutat be, a területek szakirodalmának áttekintésével, valamint olyan gyakorlatokat, amelyeket tapasztalt, az adott csoporttal specializálódott művészetterapeutákkal készült interjúk alapján dolgoztak ki. A fejezetek kitérnek az egyes csoportok terápiás céljaira, specifikus kihívásaira, beavatkozási technikáira, valamint a művészet jelentőségére. A könyvben megtalálhatók a területen kialakult művészetpedagógiai módszerek és az együttműködésen alapuló beavatkozások, amelyekben részt vettek a szülők és az iskolai dolgozók is, továbbá esettanulmányok is segítik a megértést.

Az első fejezetből a figyelemhiányos hiperaktivitás zavarral (ADHD) küzdő gyermekek ismerhetők meg, akik a tanulási nehézségen túl, gyakran érzelmi és szociális nehézségekkel is küzdenek. Számukra a művészetterápia segítséget jelenthet az önképük és önbizalmuk javításában, valamint a

nem verbális érzelmeik kifejezésében. A diákok különböző feldolgozási stratégiákat alkalmazhatnak viselkedésük kontrollálására, miközben fejlesztik és megerősítik kontroll- és szabályozási érzéküket. Az egyik legnagyobb kihívás az ADHD-val érintett tanulók esetében az ösztönzés, illetve korlátozott lehet a figyelmük, amely szintén befolyásolhatja a kreatív folyamatban való kitartásukat. Például Maor (1999) kutatásaira hivatkozva kiemeli, hogy a vágás, gyúrás, nyomás és a különböző rajzeszközökkel való munka javíthatja a finommotoros készségeket és a szem-kéz koordinációt is.

A következő fejezet a hallássérültek csoportjával foglalkozik. Regev felhívja a figyelmet arra, hogy a siketek és nagyothallók esetében a fejlesztésnek abból érdemes kiindulnia, hogy számukra a fő nehézség a verbális kommunikáció eredményes kivitelezése. A művészetterapeutának meg kell találni a módját, hogy a gyermekekkel felvegye a kapcsolatot, amelyben nagy szerepet játszik a szemkontaktus és az arckifejezés. A legnagyobb kihívást a terapeuta és a gyermekek közötti kommunikáció gördülékenysége jelenti, mely során a művészetterapeutának át kell hidalni a különbségeket. Mivel az absztrakt gondolkodás e gyermekek esetében nehezebben alakul ki, ezért a kollázs készítése javíthatja a képesség fejlődését. A művészetterapeuta azt is leírta, hogy a különböző újságokból való tárgyak kiválasztása hogyan segítheti a gyereket abban, hogy a saját érzelmeikre és szükségleteikre koncentráljanak.

Ahogy a hallássérült gyermekek esetében, úgy a látássérült gyermekeknél is sokan azt hinnék, hogy szinte lehetetlen művészetterápiát alkalmazni. A harmadik fejezetben Dafna Regev kitér a látássérültek csoportjába tartozó személyek sokszínűségére. A művészetterápia megkezdése előtt első és legfontosabb megismerni a gyermekek látáskárosodásának természetét, majd ehhez megfelelő terápiás célokat kialakítani. Mivel a gyermekek gyakran nem tudnak a látásukra támaszkodni, a művészetterapeutának más érzékszerveik felé kell fordulni.

Ezzel, és a művészeti anyagok segítségével a gyerekek képesek kifejezni személyes élményeiket. Mi a legfontosabb cél a látássérültek esetében? Az összes megkérdezett művészetterapeuta az önálló boldogulás megélésének célját említette, és hangsúlyozták, hogy a művészetterápiás teremben is a független viselkedésre fókuszálnak. Annak érdekében, hogy segítsenek résztvevőknek önállóságra szert tenni, olyan fejlődésorientált megközelítésre van szükség, amely érzékeny a függőség és az önállóság változó igényeire. A gyurmaműhely, a ragasztók és matricák használata mind segíthet a diákoknak kifejezni valódi énjüket a művészetekben.

„Ha találkoztál egy autizmussal élő személlyel, akkor csak egy autizmussal élő személlyel találkoztál?”- hivatkozva a szerző Stephen Shore aforizmáját a könyv negyedik fejezetében (Regev, 2023, 62.). Ebben a részben az autizmus spektrum zavarra tér ki Dafna Regev. Az autizmus egy olyan összetett jelenség, ami minden személynél másképp nyilvánul meg, hiszen a spektrum széles skálán mozog. Mivel minden autista gyermek más és más, ezért mindegyikhez máshogy kell viszonyulni. Az általános jellemzőkön kívül minden tanuló kommunikációs mintáit, érdeklődési körét és érzelmi nehézségeit is mélyrehatóan meg kell vizsgálni. A művészetterápia a viselkedés, érzékelés és érzelmek kifejezésében segít. A művészet segítségével a diákok elkezdhetik ábrázolni tapasztalataikat és elmesélni személyes élményeiket. A beavatkozások három fő csoportra oszthatók. Az első csoportba azok a beavatkozások tartoznak, amelynek célja a tanuló segítése. Például: mit csináljunk, ha egy autizmus spektrum zavarral küzdő gyermek alulérzékeny vagy túlérzékeny az érintésre? Ilyen esetekben hasznos lehet az anyagok közvetett felfedezése például egy műanyag zacskón keresztül. A második csoportba azok a beavatkozások tartoznak, amelynek az a célja, hogy segítse a tanulókat a saját történetük elmesélésében. Például képregények vagy vizuális napló használatával ezeket a személyes élményeket formába tudják önteni. A harmadik

csoporthoz azok a beavatkozások tartoznak, amelyek célja a tanulók közvetlen környezettel való kapcsolata és kommunikációjának javítása. Ez például közös rajzok készítésével, egy nyitott stúdióban, vagy csoportmunkával valósítható meg.

A következő fejezet az intellektuális képességzavarral küzdő gyermekekkel foglalkozik, akiknek kognitív, érzelmi és funkcionális kihívásokkal kell szembenéznük és átlépniük korlátaikat a művészetrel. Az ötödik fejezetben arról olvashatunk, hogy a művészetterapeuták milyen módszereket alkalmaznak értelmileg akadályozott gyermekek esetében, hogy kifejezzék magukat. Sok esetben a művészetterapeuta is nehézségekkel találja szembe magát. Az intellektuális képességzavarral küzdő gyermekek számára nyújtott művészetterápia lassú folyamat, a változások kicsik és apránként jelentkeznek. Egyes művészetterapeuták szerint egy lassú, ítélezésmentes környezettel kell biztosítani a kreatív folyamatok fejlődését, míg mások beavatkozások széles skáláját ajánlották. Ide tartozik például a mobiltelefonok használata alternatív támogató kommunikációs formaként. A mobiltelefonokat arra is használják a terapeuták, hogy megismerjék a diákok világát. Ilyenkor a diákok megmutatják, milyen zene vagy videó foglalkoztatja őket, így a művészetterapeuta jobban megismeri az ízlésüket.

A könyv utolsó három fejezete kitér a viselkedési rendellenességek küzdő, a kórházban fekvő beteg és a mentális zavarokkal küzdő gyermekek művészetterápiájára. A viselkedési zavarokkal küzdő gyermekek művészetterápiás fejlesztésének legnagyobb kihívása, hogy fizikailag és érzelmi is kordában legyenek tartva a terapeuta által. A gyermekek sokszínűsége itt is jelen van, melyhez alkalmazkodni kell és elfogadni. Egy művészetterapeuta beszámolt arról, hogy az évek során két csoportot azonosított ezeknél a gyermekeknél. Az egyik csoportot azok a diákok alkotják, akik folyamatosan kirobannak, zaklatnak másokat, elvesztik az önkormányzatukat és bajba keverednek. A másik csoport nagyon érzékeny, szorongó, tanulni vágyó tanulók-

ból áll, akik nem igazán értik, miért kerültek speciális iskolába. Bár ez az általánosítás nagyon elnagyolt, de a könyvben leírt tanácsok segíthetik a gyermekek előre haladását a művészetterápiás folyamatokban. A gyermekek számára maga a fogás, gyúrás és érintés segít az érzékszervi, érzelmi és viselkedési szabályozásban. Egyes művészetterapeuták olyan eszközöket és anyagokat is említenek, amelyeket nem vagy korlátozva adnának a diákoknak például kalapács vagy szögek.

A különféle egészségügyi probléma miatt kórházban fekvő gyermekekkel végzett terápia egyedülálló és eltér minden eddigi fejezettől. Számukra a szerző véleménye szerint a fő cél a saját testük feletti irányítás visszanyerése, a figyelemelterelés, valamint a traumák kifejezése és feldolgozása. Ebben az esetben más a kihívás és más a cél a gyermekek számára. Az anyagok kiválasztása, a művészi törekvések és a munka aktív jellege, mint például a vágás, rendezés, tervezés, ragasztás és valami kézzelfogható létrehozása lehetővé teszi ezeknek a gyermekeknek, hogy aktív és képzett alkotóként éljék meg magukat, szemben azzal az érzéssel, hogy betegségük áldozatai vagy passzív, tehetetlen betegek.

Regev a mentális zavarokkal küzdő gyermekek művészetterápiájában több fontos célt is felvázolt. Az első és legfontosabb, hogy segítsenek nekik az élet mellett dönteni, továbbá, hogy kifejezhessék magukat és lelki világukat. A legtöbb terapeuta ebben az esetben is dinamikus megközelítést alkalmaz. Az étkezési zavarokkal küzdő gyermekek esetében például a művészetterapeuták néha azt javasolják, hogy közvetlenül az önképpel és a testképpel foglalkozzanak. Az egyik zárt osztályon dolgozó művészetterapeuta leírta, hogy a gyerekeknek néha először le kell küzdenie az ellenállást, majd csak utána mennek ki a művészetterápiás szobába. Az összes terapeuta nyitott és dinamikus módszert alkalmaz. Ösztönzik a tanulókat, hogy szabadon dolgozzanak, esetenként elővesznek új anyagokat, hogy bővítsék a diákok repertoárját.

Összegzés és ajánlás

Mindegyik fejezet különböző gyermekcsoportokkal foglalkozik. Mindegyik csoport más és más, akikhez nemcsak idő, kitartás és türelem kell, hanem a terapeuták speciális szakértelme. Dafna Regev hiánypótló könyvet alkotott meg, amikor a szakemberek tapasztalatait igyekezett összefoglalni számos izraeli művészetterapeutát bevonva. A fejlesztési célok és lehetőségek tisztázása után minden esetben számos hasznos tanács és példa ismerhető meg a különböző gyermekcsoportok fejlesztésére. A szerző maga is megfogalmazza, hogy nem az a célja, hogy bebizonyítsa a művészetterápia hatékonyságát kontrollcsoportos vizsgálattal, hanem, hogy bemutassa mit jelenthet a művészetterápia különböző speciális igényű tanulók számára. Regev stílusa az egész könyvön keresztül szakmai, azonban gyakorlatias, nem kizárólag absztrakt elméletekre épít, hanem szakemberek tapasztalatára és klinikai gyakorlatra. Ez segíti, hogy a könyv használható legyen a mindennapi gyakorlatban, nemcsak elméleti olvasmányként, a hangsúly minden esetben a támogatáson és az önkifejezésen van. Mivel a könyv főként kvalitatív, interjúkon alapuló elemzéseket tartalmaz, így nem ad kvantitatív bizonyítékot arra, hogy a művészetterápia minden esetben hatékonyan működne. Ez megnehezítheti az általánosíthatóságot, az ajánlott terápiás tevé-

kenységek nem biztos, hogy más kontextusban is működnek. A módszerek adaptálhatósága kérdéses, mert, amit Izraelben egy bizonyos környezetben alkal-maznak, nem biztos, hogy más országban, illetve más iskolai struktúrában is működne. Továbbá a magyar nyelvre fordítás hiánya miatt a könyv magyar olvasóközönség számára korlátolt.

Ezen limitációk ellenére a könyv hasznos, alkalmazható és támpontot ad ahhoz, hogy milyen művészetterápiás módszereket alkalmazzanak a pedagógusok vagy szülők a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése érdekében. A könyv elolvasása ajánlott a művészetterapeuta, pedagógus vagy azon laikus olvasóközönség számára, akik nyitottak az alternatív fejlesztési módszerek irányába.

Irodalom

- Case, C., Dalley, T. & Reddick, D. (2022). *The Handbook of Art Therapy* (4th ed.). Routledge.
DOI <https://doi.org/10.4324/9781003197850>
- Maor, P. (1999). Art therapy for children with learning disabilities. *Issues in Special Education & Rehabilitation*, 14(1), 37–51.
- Lavric, M. & Soponaru C. (2023). Art Therapy and Social Emotional Development in Students with Special Educational Needs: Effects on Anxiety, Empathy, and Pro-social Behaviour. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 15(1), 606–621.
DOI <https://doi.org/10.18662/rrem/15.1/714>
- Regev, D. (2023). *Art therapy with Special Education Students*. Routledge.